

HRVATSKI SABOR

KLASA: 990-01/25-01/5

URBROJ: 65-25-2

Zagreb, 11. lipnja 2025.

Hs**NP*990-01/25-01/5*65-25-2**Hs

**ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA
HRVATSKOGA SABORA**

**PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA
RADNIH TIJELA**

Na temelju članka 33. stavka 1. podstavka 3. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem *Prijedlog zaključka o potpori međunarodnoj inicijativi za ustanovljenje 24. ožujka Svjetskim danom romskog običajnog prava i za zaštitu romskog običajnog prava kao nematerijalne kulturne baštine*, koji je predsjedniku Hrvatskoga sabora podnio Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, aktom od 10. lipnja 2025. godine.

Za svoje predstavnike, koji će u njegovo ime sudjelovati u radu Hrvatskoga sabora i njegovih radnih tijela, Odbor je odredio, prof. dr. sc. Milorada Pupovca, predsjednika Odbora i Veljka Kajtazija, člana Odbora.

PREDSJEDNIK

Gordan Jandroković

HRVATSKI SABOR
Odbor za ljudska prava i
prava nacionalnih manjina

Klasa: 053-02/25-03/9
Urbroj: 6521-8-25-

Zagreb, 10. lipnja 2025.

Hs**NP*990-01/25-01/5*6521-8-25-1**Hs

REPUBLIKA HRVATSKA
65 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB

Primljeno:	10-06-2025
Klasifikacijski oznaka	990-01/25-01/5
Uredbeni broj	6521-8-25-1
Redni broj	65
Drugi broj	1 -

PREDSJEDNIKU HRVATSKOGA SABORA

Na temelju članka 44. stavka 7., a u vezi s člankom 79. i člankom 172. stavkom 2. Poslovnika Hrvatskoga sabora, Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina podnosi Hrvatskome saboru.

PRIJEDLOG ZAKLJUČKA O POTPORI MEĐUNARODNOJ INICIJATIVI ZA USTANOVLJENJE 24.
OŽUJKA SVJETSKIM DANOM ROMSKOG OBIČAJNOG PRAVA I ZA ZAŠTITU
ROMSKOG OBIČAJNOG PRAVA KAO NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE

Prijedlog zaključka utvrdio je Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskoga sabora na 12. sjednici, održanoj 10.6.2025.

Za svog predstavnika koji će u ime Odbora sudjelovati u radu Hrvatskoga sabora i njegovih radnih tijela Odbor je odredio Veljka Kajtazija, člana Odbora, a u slučaju spriječenosti prof. dr. sc. Milorada Pupovca, predsjednika Odbora.

PREDSJEDNIK ODBORA

prof. dr. sc. Milorad Pupovac

Prilog:

- prijedlog zaključka o potpori međunarodnoj inicijativi za ustanovljenje 24. ožujka svjetskim danom romskog običajnog prava i zaštitu romskog običajnog prava kao nematerijalne kulturne baštine
- Inicijativa za proglašenje 24. ožujka Svjetskim danom romskog običajnog prava i zaštitu romskog običajnog prava kao nematerijalne kulturne baštine UNESCO-a

**PRIJEDLOG ZAKLJUČKA O POTPORI MEĐUNARODNOJ INICIJATIVI ZA USTANOVLENJE 24.
OŽUJKA SVJETSKIM DANOM ROMSKOG OBIČAJNOG PRAVA I ZA ZAŠTITU ROMSKOG
OBIČAJNOG PRAVA KAO NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE**

Na temelju članka 81. Ustava Republike Hrvatske i članka 159. Poslovnika Hrvatskoga sabora, Hrvatski sabor na sjednici održanoj _____ 2025. donio je

ZAKLJUČAK

o potpori međunarodnoj inicijativi

za ustanovljenje 24. ožujka Svjetskim danom romskog običajnog prava i za zaštitu romskog običajnog prava kao nematerijalne kulturne baštine

- I. Hrvatski sabor podupire inicijativu saborskog zastupnika Veljka Kajtazija i Saveza Roma u Republici Hrvatskoj "KALI SARA" da se 24. ožujka obilježava i prihvati kao Svjetski dan romskog običajnog prava i podupire zaštitu romskog običajnog prava kao nematerijalne kulturne baštine.
- II. Hrvatski sabor poziva Vladu Republike Hrvatske, sva nadležna ministarstva i druga tijela državne uprave, lokalne i regionalne (područne) samouprave, zainteresirane obrazovne i znanstvene institucije, medije i organizacije koje okupljaju pripadnike romske nacionalne manjine te sve ljude dobre volje u Republici Hrvatskoj da u svome djelovanju osnažuju napore u afirmaciji i zaštiti romskog običajnog prava, da na svoj način i prema svojim mogućnostima pridonose očuvanju kulturnog i nacionalnog identiteta Roma kroz romsko običajno pravo te zaštitu kulturne baštine.
- III. Hrvatski sabor poziva i druge nacionalne parlamente, međunarodne institucije i organizacije kao i sve druge ljude dobre volje u svijetu da se pridruže ovoj inicijativi.
- IV. Ovaj Zaključak stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Narodnim novinama“.

Klasa:

Urbroj:

U Zagrebu: _____

HRVATSKI SABOR

PREDSJEDNIK

HRVATSKOGA SABORA

Gordan Jandroković

OBRAZLOŽENJE

Romsko običajno pravo predstavlja jedinstveni pravni sustav koji se temelji na tradicionalnim normama, običajima i nepisanim pravilima koja reguliraju odnose unutar romske zajednice. Kao što je istaknuto na Međunarodnoj konferenciji održanoj u Hrvatskom saboru 24. ožujka 2025. godine, ovaj pravni sustav predstavlja jedan od najstarijih živućih pravnih sustava koji se prenosio isključivo usmenom predajom.

Ključnu ulogu u romskom običajnom pravu imaju stariji i ugledni članovi zajednice koji se okupljaju u tradicionalnu instituciju - kris, koji djeluje kao vrhovni autoritet u rješavanju sporova i održavanju društvenog reda. Ovaj sustav temelji se na načelima poštovanja i časti pojedinca i obitelji, miroljubivom rješavanju sukoba, odgovornosti prema zajednici te pravdi kroz tradicionalne institucije.

UNESCO u svojim kriterijima za nematerijalnu kulturnu baštinu prepoznaje važnost "običaja, prikaza, izraza, znanja, vještina koje zajednice, skupine i pojedinci prepoznaju kao dio svoje kulturne baštine". Romsko običajno pravo savršeno se uklapa u ovu definiciju. Ovome u prilog potvrđuje i nedavno UNESCO-ovo priznanje Xeer Ciise običajnog prava somalijskih Issa zajednica kao dijela svjetske nematerijalne kulturne baštine (<https://ich.unesco.org/en/RL/xeer-ciise-oral-customary-laws-of-somali-issa-communities-in-ethiopia-djibouti-and-somalia-02087>).

Inicijativa za proglašenje 24. ožujka Svjetskim danom romskog običajnog prava potekla je iz Hrvatske na inicijativu saborskog zastupnika Veljka Kajtazija i Saveza Roma u Republici Hrvatskoj "KALI SARA", povodom povijesne konferencije održane u Hrvatskom saboru. Međunarodna unija Roma istaknula je da ova konferencija predstavlja prekretnicu u međunarodnom priznavanju romskog običajnog prava, s posebnim naglaskom na visoku razinu sudjelovanja akademske zajednice, državnih tijela i Roma iz cijele Europe.

Za romsku zajednicu, običajno pravo predstavlja temelj kolektivnog identiteta i društvene kohezije. U nedostatku teritorijalne države ili formalne pravne infrastrukture, romsko običajno pravo stoljećima je služilo kao ključni mehanizam za očuvanje kulturnog identiteta, osiguravanje unutarnje društvene stabilnosti i reguliranje ključnih životnih pitanja na način koji odražava specifične romske vrijednosti i tradicije.

Ovaj prijedlog temelji se na ustavnom jamstvu prava pripadnika svih nacionalnih manjina da se slobodno služe svojim jezikom i čuvaju svoju kulturu, kako je definirano stavkom 4. članka 15. Ustava Republike Hrvatske. Romi na području Hrvatske žive više od šest stoljeća, a njihovo običajno pravo predstavlja jedan od najstarijih živućih pravnih sustava koji se prenosio isključivo usmenom predajom. Romsko običajno pravo predstavlja specifičan pravni sustav koji regulira odnose unutar romske zajednice i temelji se na tradicionalnim normama, običajima i nepisanim pravilima, što ga čini ključnim elementom nacionalnog i kulturnog identiteta romskog naroda i sredstvom očuvanja društvene kohezije zajednice.

Međunarodna konferencija o romskom običajnom pravu održana 24. ožujka 2025. godine u Hrvatskom saboru predstavljala je prekretnicu u međunarodnom priznavanju romskog običajnog prava, što je dovelo do toga da je Međunarodna unija Roma predložila da se 24. ožujka proglasi Svjetskim danom romskog običajnog prava. UNESCO prepoznaje običajno pravo kao dio nematerijalne kulturne baštine, što potvrđuje nedavno priznanje Xeer Ciise običajnog prava somalijskih Issa zajednica. Republika

Hrvatska tradicionalno podupire napore za očuvanje kulture i tradicije romskog naroda što je potvrđeno donošenjem Nacionalnog programa za Rome.

Obzirom da je međunarodna inicijativa potekla iz Hrvatske i da se referira na dan kada je održana prva međunarodna konferencija o romskom običajnom pravu u Hrvatskom saboru, predlažemo da se Hrvatski sabor pridruži ovoj inicijativi i da je osnaži svojim Zaključkom, dajući poticaj i primjer svim relevantnim hrvatskim institucijama, drugim nacionalnim parlamentima i međunarodnim organizacijama u podupiranju nastojanja romske nacionalne manjine u očuvanju svog kulturnog i nacionalnog identiteta.

SAVEZ ROMA U REPUBLICI HRVATSKOJ "KALI SARA"
ROMENGI UNIA ANI KROACIA "KALI SARA" • CROATIAN ROMANI UNION "KALI SARA"

Pavla Hatza 23/5, 10000 Zagreb, Hrvatska
Tel. / Fax: +385 (0)1 888 7673; Mob.: +385 (0)95 826 5806
E-mail: kalisara@kalisara.hr
www.kalisara.hr

REPUBLIKA HRVATSKA
65 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB

04-04-2025	
053-02/25-03/9	6521-8
361-25-1	9.5

Zagreb, 27.03.2025.
Br.: 079-032-03-25-MF

HRVATSKI SABOR
ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA I PRAVA NACIONALNIH MANJINA
n/r predsjednika Odbora

prof.dr.sc. Milorad Pupovac

PREDMET: Inicijativa za proglašenje 24. ožujka Svjetskim danom romskog običajnog prava i zaštitu romskog običajnog prava kao nematerijalne kulturne baštine UNESCO-a

Poštovani,

Savez Roma u Republici Hrvatskoj "KALI SARA" i saborski zastupnik Veljko Kajtazi nedavno su u Zagrebu, pod pokroviteljstvom Hrvatskog sabora, organizirali Međunarodnu konferenciju o romskom običajnom pravu, koja je okupila visoke predstavnike državnih institucija, ugledne članove akademske zajednice, romske aktiviste iz različitih europskih zemalja te eminentne stručnjake iz područja prava i romske kulture.

Uspješnost ove konferencije odražava se u jednoglasno usvojenoj Zagrebačkoj rezoluciji, koja postaje temeljni dokument za daljnje aktivnosti na međunarodnom priznanju i zaštiti romskog običajnog prava. Iznimno je važno naglasiti visoku razinu institucionalnog sudjelovanja, uključujući predsjednika Ustavnog suda dr.sc. Matu Arlovića, ministre g. Davora Božinovića i g. Ivana Malenicu, saborskog zastupnika g. Veljka Kajtazija, predstavnike akademske zajednice predvođene prof. dr.sc. Miloradom Pupovcem, te brojne druge ugledne sudionike koji su dali legitimitet i težinu ovoj ključnoj tematici.

S posebnim zadovoljstvom ističemo da je nakon održane konferencije, SRRH "KALI SARA" zaprimila inicijativu Svjetske organizacije Roma koja predlaže da se 24. ožujka, datum održavanja ove povijesne konferencije u Hrvatskom saboru, proglasi Svjetskim danom romskog običajnog prava. Ova inicijativa temelji se na prijedlogu saborskog zastupnika Veljka Kajtazija, koji već dugi niz godina aktivno radi na priznanju i očuvanju romskog pravnog

sustava te njegovoj međunarodnoj afirmaciji. U svom dopisu, Svjetska organizacija Roma izrazila je duboko priznanje za organizaciju konferencije i istaknula važnost ovog događaja za globalnu romsku zajednicu.

Prema njihovom mišljenju, održana konferencija predstavlja prekretnicu u međunarodnom priznavanju romskog običajnog prava, s posebnim naglaskom na visoku razinu sudjelovanja akademske zajednice, državnih tijela i Roma iz cijele Europe. Činjenica da je inicijativa za proglašenje

Romsko običajno pravo, kao jedan od najstarijih živućih pravnih sustava koji se prenosio isključivo usmenom predajom, predstavlja jedinstveno i neprocjenjivo kulturno naslijeđe čovječanstva. Kao što su tijekom konferencije istaknuli stručnjaci poput prof. dr.sc. Dževada Drine, romski običajnopравни sustav odražava specifičan pogled na svijet i društvene odnose koji je opstao unatoč stoljećima progona i marginalizacije.

Ova pravna tradicija sadrži niz izvornih rješenja za reguliranje društvenih odnosa koja su nastala kao odgovor na specifične povijesne okolnosti u kojima su Romi živjeli, često bez pristupa formalnim pravnim institucijama matičnih država. Očuvanje ovog pravnog sustava nije samo čin zaštite romske kulture, već i doprinos pravnoj antropologiji i razumijevanju alternativnih modela pravde i društvenog uređenja koji mogu obogatiti globalno razumijevanje prava kao kulturnog fenomena.

UNESCO-ova Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine prepoznaje važnost "običaja, prikaza, izraza, znanja, vještina... koje zajednice, skupine i pojedinci prepoznaju kao dio svoje kulturne baštine". Romsko običajno pravo savršeno se uklapa u ovu definiciju, predstavljajući živući pravni sustav koji je istovremeno tradicijski utemeljen i adaptivan prema suvremenim izazovima.

Za romsku zajednicu, običajno pravo predstavlja mnogo više od skupa pravila - ono je temelj njihovog kolektivnog identiteta i društvene kohezije. U nedostatku teritorijalne države ili formalne pravne infrastrukture, romsko običajno pravo stoljećima je služilo kao ključni mehanizam za:

- Očuvanje kulturnog identiteta u uvjetima kontinuiranih migracija i života u različitim državama i kulturnim kontekstima
- Osiguravanje unutarnje društvene stabilnosti kroz sustav rješavanja sukoba i donošenja odluka koji uživa legitimitet unutar zajednice
- Reguliranje ključnih životnih pitanja poput bračnih odnosa, nasljeđivanja i međuljudskih odnosa na način koji odražava specifične romske vrijednosti i tradicije
- Osnaživanje zajednice kroz autonomne mehanizme donošenja odluka koji omogućuju očuvanje dostojanstva i samoodređenja u često neprijateljskom okruženju

Kako je istaknuto na konferenciji, u kontekstu gdje su Romi često suočeni s diskriminacijom i marginalizacijom u pristupu formalnim pravnim sustavima, običajno pravo pruža alternativni okvir za ostvarivanje pravde i regulaciju društvenih odnosa. Njegovo priznanje i zaštita na međunarodnoj razini predstavljaju ne samo simboličan čin, već i konkretan korak prema osnaživanju romske zajednice i osiguravanju njihovog kulturnog opstanka.

Posebno je važno naglasiti zaključke predsjednika Ustavnog suda dr.sc. Mate Arlovića o značaju romskog običajnog prava za opstojnost romske zajednice, koji su pokazali da očuvanje ove pravne tradicije ima i ustavnopravnu dimenziju povezanu s pravom na kulturnu autonomiju i identitet nacionalnih manjina.

S obzirom na povijesni značaj ove konferencije za romsku zajednicu u Hrvatskoj i na globalnoj razini, te podržavajući inicijativu Svjetske organizacije Roma, molimo Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora da:

1. Pokrene inicijativu za proglašenje 24. ožujka Svjetskim danom romskog običajnog prava pri UNESCO-u. Ovaj datum, na koji je održana prva međunarodna konferencija o romskom običajnom pravu u Hrvatskom saboru, predstavlja prekretnicu u priznavanju važnosti romske pravne tradicije. Uspostavljanje ovakvog međunarodno priznatog dana nije samo simbolički čin, već predstavlja konkretnu platformu za kontinuirano podizanje svijesti o važnosti romskog običajnog prava i njegovom očuvanju kao dijela svjetske kulturne baštine.
2. Pokrene postupak za proglašenje romskog običajnog prava zaštićenom nematerijalnom kulturnom baštinom čovječanstva pri UNESCO-u. Romsko običajno pravo predstavlja jedinstveni sustav normi i pravila koji stoljećima regulira društvene odnose unutar romskih zajednica, osigurava njihov kulturni kontinuitet i identitet, te zaslužuje biti prepoznato kao dio globalne nematerijalne kulturne baštine koja zahtijeva hitnu zaštitu.

Ove inicijative nisu samo u interesu romske zajednice, već predstavljaju priliku za Republiku Hrvatsku da se pozicionira kao predvodnica u zaštiti prava manjina i očuvanju kulturne raznolikosti na međunarodnoj razini, potvrđujući našu predanost vrijednostima Europske unije i UNESCO-a. Međunarodno priznanje romskog običajnog prava također bi bilo značajan doprinos izgradnji interkulturalnog dijaloga i borbi protiv predrasuda prema romskoj zajednici.

Savez Roma u Republici Hrvatskoj "KALI SARA" spremna je pružiti svu potrebnu dokumentaciju, stručnu podršku i aktivnu suradnju u procesu realizacije ovih inicijativa, uključujući organizaciju dodatnih stručnih skupova, pripremu elaborata i mobilizaciju međunarodne podrške.

Unaprijed zahvaljujemo na hitnom razmatranju našeg prijedloga i očekujemo Vaš pozitivan odgovor koji će biti ključan korak u ovom povijesnom procesu za romsku zajednicu.

S poštovanjem,

Prilog:

- *Dopis Svjetske organizacije Roma s inicijativom za proglašenje Svjetskog dana romskog običajnog prava*
- *Zagrebačka rezolucija*
- *Izlaganja znanstvene zajednice sa Konferencije o romskom običajnom pravu*

INTERNATIONAL ROMANI UNION

Office of the President of IRU
Normunds Rudevičs

Address: Doma Laukums 8a, RIGA, LV-1050
Phone / Fax: +371 67554222
Mob phone: +371 27771814
e-mail: normunds.rudevics@gmail.com
www.iru2012.org

Rīga, April 1, 2025

To the Croatian Romani Union „KALI SARA“ –
Organizer of the International Conference on Roma Customary Law

EXPRESSING GRATITUDE FROM THE INTERNATIONAL ROMANI UNION

Dear Mr. Kajtazi,
Dear Ms. Krčmar,

On behalf of the International Romani Union we would like to express our deep gratitude and recognition to the Croatian Romani Union "Kali Sara" for the outstanding organization of the International Conference on Roma Customary Law held in Zagreb. This conference represents a turning point in the recognition and valorization of Roma legal traditions on an international level.

We were greatly pleased to follow the conference through the presentations of esteemed speakers, among which we particularly highlight the contributions of representatives of the highest state institutions of the Republic of Croatia – Ministers Mr. Davor Božinović and Mr. Ivan Malenica, Member of Parliament Mr. Veljko Kajtazi, as well as the extremely significant participation of the President of the Constitutional Court, Dr. Mate Arlović, whose presentation on the importance of Roma customary law for the survival of the Roma community provided a crucial constitutional and legal perspective on this topic.

Exceptional Contribution of the Academic Community

We would also like to emphasize the immeasurable contribution of representatives from the academic community, who, with their expert presentations, provided scientific weight and credibility to the entire conference. Presentations by Prof. Dr. Milorad Pupovac, Prof. Dr. Dževad Drina on the historical dimension of Roma customary law, as well as contributions from other distinguished scholars from the Institute for Migration and Ethnicity, the Faculty of Law of the University of Zagreb, the Croatian Academy of Sciences and Arts (HAZU), and other scientific and research institutions, provided profound insight into the complexity of Roma customary law and its significance for preserving Roma cultural identity. Through their presentations on the history of the relationship between authorities and Roma, issues of citizenship and Roma rights, as well

as challenges such as human trafficking, important questions were raised that require further scientific research and social engagement.

The Zagreb Resolution, as a key document adopted at the end of the conference, lays significant foundations for future work on preserving and promoting Roma customary law. We particularly appreciate the recommendations for funding field research, organizing educational programs for civil servants, ensuring judicial interpreters for the Romani language, and providing scholarships for Roma students at law faculties.

Proposal to Declare the World Day of Roma Customary Law

We hereby propose that the Croatian Romani Union "Kali Sara" initiate the declaration of the date of this significant conference as the World Day of Roma Customary Law. This symbolic act would serve as a permanent reminder of the historic moment when Roma legal tradition received the international recognition it deserves.

Proposal to Protect Roma Customary Law as Intangible Cultural Heritage

Additionally, we encourage the "Kali Sara" Association, with the support of relevant institutions and the academic community, to initiate the process of declaring Roma customary law as protected intangible cultural heritage with UNESCO. Roma customary law is an inseparable part of our cultural identity and deserves the highest level of protection and preservation.

We thank all the participants of the conference, especially representatives of Roma organizations from various European countries, who, through their contributions, enabled a comprehensive discussion on the challenges and possibilities of preserving Roma customary law.

The conference has laid the foundations for long-term cooperation between the academic community, judicial institutions, and Roma organizations in the field of protecting Roma rights, and the Croatian Romani Union "Kali Sara" has proven to be a reliable partner in this important task. We believe that your work will continue to inspire and unite the Roma community around the world.

Respectfully,

President of IRU

Dr. Normunds Rudevičs

*Dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un elektronisku zīmogu

**INTERNACIONAL ROMANI UNION
INTERNACIONALNO ROMANI UNIA**

Wien Wien - Austria, Office: Hallestraße 27 - 4030 Linz

Inn.str.5/11 Wien 1200 - Austria

Skopje, Republic of North Macedonia, Office: Str.376 No.108 - 1000 Skopje

Phone:++38970273021 email: office@iromaniunion.org; rbic@t-home.mk

<https://iromaniunion.org/>

INTERNATIONAL ROMANI UNION EXPRESSION OF GRATITUDE

To the Croatian Romani Union „KALI SARA“ – Organizer of the International Conference on Roma Customary Law

Dear Mr. Kajtazi,

Dear Ms. Krčmar,

On behalf of the International Romani Union - IRU, we wish to express our deep gratitude and recognition to the Croatian Romani Union „KALI SARA“ for the outstanding organization of the International Conference on Roma Customary Law, held in Zagreb. This conference marks a milestone in the recognition and appreciation of Roma legal traditions on an international level.

We followed the conference proceedings with great interest, particularly appreciating the contributions of distinguished speakers, including representatives of the highest state institutions of the Republic of Croatia – Ministers Mr. Davor Božinović and Mr. Ivan Malenica, Member of Parliament Mr. Veljko Kajtazi, and the highly significant participation of the President of the Constitutional Court, Dr. Mate Arlović. His presentation on the importance of Roma customary law for the survival of the Roma community provided a crucial constitutional-legal perspective on this topic.

Exceptional Contribution of the Academic Community

We especially highlight the invaluable contribution of representatives from the academic community, whose expert presentations lent scientific weight and credibility to the entire conference. The lectures by Prof. Dr. Milorad Pupovac and Prof. Dr. Dževad Drino on the historical dimensions of Roma customary law, along with contributions from other esteemed scholars from the Institute for Migration and Ethnic Studies, the Faculty of Law at the University of Zagreb, the Croatian Academy of Sciences and Arts (HAZU), and other scientific research institutions, provided deep insights into the complexity of Roma customary law and its significance in preserving Roma cultural identity.

Through discussions on the history of government relations with Roma, citizenship issues, Roma rights, and challenges such as human trafficking, the conference opened critical questions that require further scientific research and social engagement.

**INTERNACIONAL ROMANI UNION
INTERNACIONALNO ROMANI UNIA**

Wien Wien - Austria, Office: Hallestraße 27 - 4030 Linz

Inn.str.5/11 Wien 1200 - Austria

Skopje, Republic of North Macedonia, Office: Str.376 No.108 - 1000 Skopje

Phone:++38970273021 email: office@iromaniunion.org; rbic@t-home.mk

<https://iromaniunion.org/>

The Zagreb Resolution, adopted at the end of the conference, establishes a significant foundation for future work on preserving and promoting Roma customary law. We particularly value its recommendations for funding field research, organizing educational programs for state officials, ensuring court interpreters for the Roma language, and providing scholarships for Roma students at law faculties.

Proposal for the Establishment of a World Day of Roma Customary Law

We propose that the Croatian Romani Union „KALI SARA“ initiates the recognition of the date of this important conference as the World Day of Roma Customary Law. This symbolic act would serve as a lasting reminder of the historic moment when Roma legal traditions received well-deserved international recognition.

Proposal for the Protection of Roma Customary Law as Intangible Cultural Heritage

Furthermore, we encourage the Croatian Romani Union „KALI SARA“, with the support of relevant institutions and the academic community, to initiate the process of recognizing Roma customary law as protected intangible cultural heritage under UNESCO. Roma customary law is an inseparable part of our cultural identity and deserves the highest level of protection and preservation.

We extend our gratitude to all conference participants, especially representatives of Roma organizations from various European countries, whose contributions facilitated a comprehensive discussion on the challenges and opportunities for preserving Roma customary law.

This conference has laid the foundation for long-term collaboration between the academic community, judicial institutions, and Roma organizations in the field of Roma rights protection. The Croatian Romani Union „KALI SARA“ has proven to be a reliable partner in this crucial endeavor. We believe that your work will continue to inspire and unite the Roma community worldwide.

With respect and appreciation

President of IRU

Zoran Dimov

**SAVEZ ROMA
U REPUBLICI HRVATSKOJ
"KALI SARA"**

ROMENGI UNIA ANI KROACIA "KALI SARA"
CROATIAN ROMANI UNION "KALI SARA"

www.kalisara.hr

**MEĐUNARODNA ZNANSTVENO-SUDSKA KONFERENCIJA
"ROMSKO (OBICAJNO) PRAVO I KULTURA"**

23.-24. OŽUJKA 2025. GODINE

DEJANJSKI-EXPERTONSKI KONFERENCIJA
"ROMANI (TRADICIONALNO) I
ROMANSKE LEGALNO TRADICIONALNO
I KULTURA"

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND EXPERT CONFERENCE
"ROMANI (CUSTOMARY) AND
ROMANI LEGAL TRADITIONS AND
CULTURE"

MEĐUNARODNA ZNANSTVENO-STRUČNA KONFERENCIJA "ROMSKO (OBIČAJNO) PRAVO: ROMSKE PRAVNE TRADICIJE I KULTURE"
DŽANLIPASKI-EKSPERTONGI KONFERENCIJA „ROMANO (TRADICIONALNO) ZAKONO: ROMANE LEGALNO TRADICIJA THAJ KULTURA“
INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND EXPERT CONFERENCE "ROMANI (CUSTOMARY) LAW: ROMANI LEGAL TRADITIONS AND CULTURE"

"ZAGREBAČKA REZOLUCIJA"

KONFERENCIJAKO AGORUNO DOKUMENTO („ZAGREBOSKI REZOLUCIJA“) / ZAGREB RESOLUTION

Mi, legalni i legitimni predstavnici Roma i romskih udruga iz Hrvatske, Crne Gore, Belgije, Bosne i Hercegovine, Francuske, Italije, Kosova, Latvije, Mađarske, Njemačke, Sjeverne Makedonije, Srbije, Španjolske i Turske, članovi Organizacijskog odbora međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Romsko (običajno) pravo: romske pravne tradicije i kulture“, pozivamo:

Amen, e legaleine thaj legitimitetosa Romengire vi organizacijengere reprezentantura Kroatijatar, Belgija, Bosna thaj Hercegovinatar, Francijatar, Italijatar, Latvijatar, Ungarijatar, Njamecostar, Utautne Makedonijatar, Monte Negro, Slovenijatar, Srbijatar, Espanijatar thaj Turska, save so, sar gende/membrura/ ande Organizacijako komiteto kotar e džanlipaski-ekspertongi konferencija „Romano (tradicionalno) haka/njamy/parvo/zakono, romane legalno tradicija thaj kultura“, arakhlilem pe 24 marco 2025 berš ande Kroatijako parlamentu, pala produktivno/laħi/ konferencija akharas:

We, the legal and legitimate representatives of Roma and Romani associations from Croatia, Belgium, Bosnia and Herzegovina, France, Italy, Kosovo, Lithuania, Hungary, Germany, North Macedonia, Monte Negro, Slovenia, Serbia, Spain and Turkey as members of the Organizing Committee of the International Scientific and Expert Conference "Romani (Customary) Law: Romani Legal Traditions and Culture", hereby issue the following call for action:

1. Ministarstva nadležna za znanost, da finansijski podupru znanstvene institucije i istraživačke centre koji će dio svojih aktivnosti posvetiti tematskim istraživanjima i sakupljanju usmene građe, koja se odnosi na prikupljanje pravila romskog običajnog prava.
2. Ministarstva nadležna za upravu, da organiziraju što veći broj specijaliziranih programa za državne službenike, na kojima bi ih se podučavalo o statusnim pravima Roma.
3. Ministarstva nadležna za pravosuđe, da osiguraju što veći broj sudskih tumača za romski jezik.
4. Ministarstva nadležna za obrazovanje, da osiguraju prikladan broj stipendija za romske studente pravnih fakulteta, kako bi se i na taj način potaknulo pravičnko obrazovanje među Romima.
5. Državne institucije, da putem različitih programa, radionica i brošura Rome upoznaju s njihovim pravima i mehanizmima zaštite njihovih prava.
6. Pravne fakultete naših zemalja, da u svoje programe uvrste novi izborni kolegij koji bi trebao biti materiju romskog običajnog prava.
7. Pravne fakultete naših zemalja, da putem pozitivnih izvota uključuju u pravničku edukaciju prikladan broj pripadnika romske zajednice, kako bi se on, kao tuđinstveni stručnjaci, potom mogli ravnomjerno uključiti u rad pravnih institucija.
8. Pravne fakultete naših zemalja, da u sadržaje postojećih nastavničkih predmeta (općito javno-pravnih disciplina) uvrste što više tema koje bi obradivale specifična prava koja se odnose na Rome.
9. Znanstvene institucije na osmišljavanje projekata vezanih uz istraživanje prava Roma, kako bi se na taj način mlade znanstvenike potaknulo i usmjerilo prema tom području.
10. Izdavače i nakladnike na objavljivanje prikupljene građe vezane uz tematiku romskog običajnog prava, ali i znanstvenih monografija koje bi se bavile obradom pojedinih instituta romskog običajnog prava.

1. E Ministerijuma vail džanlipa, fransencar te alutin e džanlipaskere institucije thaj rođanipaskere centron save so, jekh kotar pengere aktivitetondar ka kareni upori e rođanipaska ande tereno thaj ka kareni verbalno/vakendine/ materijalno vaš e phurane romane zakonura/haka/njamy/parvo/zakona.
2. E Ministerijuma vail loganipe/administracije/ ta organizun so šaj majbano numero specializirane programura vail e džanlipa budža, ta šaj te džanen so šaj majbut vail e džanlipaskere njamy/haka/njamy/parvo/zakona.
3. E Ministerijuma vail krasaripa/adalatberipa/sudor/, te sigurnen sode so šaj majbut džanlipa/benelipatur/, save ka phurane pe romani džib.
4. E Ministerijuma vail edukacija te sigurnen laħu numero stipendije vail e Roma studentura pe pravne/haka/njamy/parvo/zakona/ fakultetura, te šaj te bajrol e Romengoro numero pe kod siħa.
5. E themaskere institucije, thaj programura, budža grupe thaj brošura, te pređanipaskere e Romeni džanlipa haka/njamy/parvo/zakona thaj mehanizme kolenar šaj te anahen pengere haka.
6. Kadat fakultetura an amare thema, pe lengere programura te thoven nove fakultativne kolegiumen koto so laħ silai pe romane tradicionalno haka/parvo/zakona.
7. E pravne/haka/njamy/ fakultetura an amare thema te kareni pozitivno izvota an džanlipa katedre vail o pravno, te šaj vi e Roma te kareni pengere studije thaj sar siħa džanlipa vail o pravno, te šaj te kareni budž ande pravno institucije.
8. E pravno fakultetura an amare thema, maħkar e subektura save aba egzistun (specijalno ande publicane-pravno discipline) te thoven so šaj buteder temetura vail e specifikane haka/parvo/zakona e Romencar.
9. E džanlipaskere institucije te kareni projektura phangje rođanipaskar vail e Romengoro haka/parvo/zakona, te šaj v tereno, džanlipa te meħvinen pe thaj te kareni budž ande kod siħa.
10. E rođanipaskere džanlipa te publikirun e kħedime materijalno phangje e temetura vail e Romengoro tradicionalno pravo, sar vi te publikirun džanlipaskere monografije save so ka treħnen pe pe institutura vail e romane tradicionalno pravo/haka.

1. We urge Ministries responsible for science to provide financial support to scientific institutions and research centers that will dedicate part of their activities to field research and the collection of oral records, aimed at documenting Romani customary law.
2. We call on Ministries responsible for administration to organize as many specialized programs as possible for civil servants, ensuring they are educated about the legal status of Roma communities.
3. We request Ministries responsible for justice to ensure the availability of an adequate number of qualified court interpreters for the Romani language.
4. We appeal to Ministries responsible for education to provide an appropriate number of scholarships for Roma students at law faculties, thereby promoting legal education within the Roma community.
5. We encourage state institutions to educate Roma individuals about their rights and protection mechanisms through various programs, workshops, and informational materials such as brochures.
6. We recommend that law faculties in our countries introduce elective courses focused on the study of Romani customary law in their curricula.
7. We urge law faculties in our countries to, in addition to positive legal studies, include practical legal education tailored to the needs of Roma students, enabling them to understand and apply legal practices relevant to their communities.
8. We advocate for law faculties in our countries to integrate the study of at least one specific legal subject – such as customary law – into their programs, with an emphasis on the legal rights of Roma.
9. We encourage scientific institutions to develop research projects that focus on Romani law, fostering and guiding young scholars toward this important area of study.
10. We call on publishers and publishing houses to support the publication of collected works on Romani customary law, including scientific monographs dedicated to the study of Romani customary legal institutions.

Članovi Organizacijskog odbora konferencije:

Hrvatska
Veljko Kajari
Suzana Kolner
Aurilija
Srdan Šarić
Crna Gora
Nardi Ahmetović
Bosna i Hercegovina
Meħmed Muħić

Belgija
Agim Kujavci
Imer Kato
Francuska
Hilban Osman
Italija
Graziano Haluović
Kosovo
Enhan Gakuhi

Latvija
Normunds Ruderis
Njemačka
David Beriša
Ramiza Beriša
Mađarska
Mila Petrović
Sjeverna Makedonija
Zoran Dimov
Najzad Mustafa

Slovenija
Jabot Javot
Srbija
Alma Kallaci
Španjolska
Perao Ćirić
Turska
Abdullah Tamić

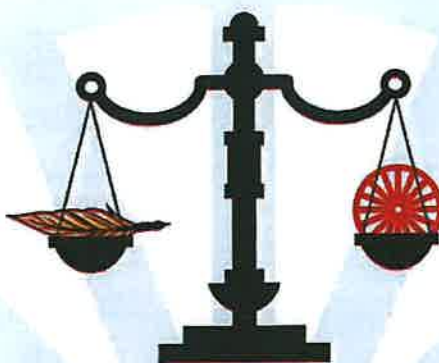
David Beriša
Hilban Osman
Srdan Šarić
Nardi Ahmetović
Meħmed Muħić
Agim Kujavci
Imer Kato
Francuska
Hilban Osman
Italija
Graziano Haluović
Kosovo
Enhan Gakuhi
Normunds Ruderis
David Beriša
Ramiza Beriša
Mila Petrović
Zoran Dimov
Najzad Mustafa
Jabot Javot
Alma Kallaci
Perao Ćirić
Abdullah Tamić

SAVEZ ROMA
U REPUBLICI HRVATSKOJ
"KALI SARA"

www.kalisara.hr

**MEĐUNARODNA
ZNAJSTVENO-STRUČNA
KONFERENCIJA
"ROMSKO (OBİČAJNO) PRAVO:
ROMSKE PRAVNE TRADICIJE
I KULTURE"**

23.- 24. OŽUJKA 2025. GODINE

**DŽANLIPASKI-EKSPERTONGI KONFERENCIJA
„ROMANO (TRADICIONALNO) ZAKONO:
ROMANE LEGALNO TRADICIJA
THAJ KULTURA"**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND EXPERT CONFERENCE
"ROMANI (CUSTOMARY) LAW:
ROMANI LEGAL TRADITIONS AND CULTURE"**

**ZNANSTVENO-STRUČNA
KONFERENCIJA
„ROMSKO (OBİČAJNO) PRAVO:
ROMSKE PRAVNE TRADICIJE I
KULTURE“**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND EXPERT CONFERENCE
„ROMANI (CUSTOMARY) LAW:
ROMANI LEGAL TRADITIONS AND
CULTURE“**

**DŽANLIMASKO-EKSPERTONGI
KONFERENCIJA „ROMANO
(TRADICIONALNO) HAKAJ/PRAVO:
ROMANE ÇALIMASKE TRADICIJE
THAJ KULTURE“**

Romsko običajno pravo predstavlja specifičan pravni sistem koji regulira odnose unutar romske zajednice i temelji se na tradicionalnim normama, običajima i neapísanim pravilima. Iako Romi žive u različitim državama i kulturama, njihovo običajno pravo održava zajedničke vrijednosti i principe koji se prenose s generacije na generaciju. Ovaj sistem nije institucionaliziran u formalnom pravnom smislu, ali ima snažan utjecaj na način na koji se rješavaju sporovi, održava moralni poredak i čuva identitet romske zajednice.

Romsko običajno pravo temelji se na nekoliko ključnih principa kao što su poštovanje i čast pojedinca i obitelji, mirotvorstvo i dogovor, odgovornost prema zajednici te pravda putem tradicionalnih institucija. Ključnu ulogu u romskom običajnom pravu imaju stariji i ugledni članovi zajednice, najčešće muškarci, koji su zaduženi za rješavanje pravnih i moralnih pitanja. Oni se okupljaju u romski sud pravde, kris, tradicionalnu instituciju kao djelo kao vrhovni autoritet unutar zajednice, ali koja nije formalna u smislu državnog pravosudstva. Proces nije strogo reguliran pisanim pravilima, već se temelji na običajima, prethodnim presudama i moralnim načelima. Odluke krisa su obvezujuće i njihovo nepoštovanje može rezultirati isključenjem iz zajednice, što je jedna od najtežih kazni u romskom običajnom pravu. U romskom običajnom pravu razlikuju se različiti tipovi prekršaja, od manjih sukoba do ozbiljnih kršenja normi, pa tako kris raspravlja o pitanjima kao što su obiteljski sukobi, financijski sporovi ili zločini protiv zajednice. Kazne mogu varirati od novčanih kazni, obveznog obeštećenja do isključenja iz zajednice.

U današnje je vrijeme romsko običajno pravo podređeno nacionalnim pravnim sustavima, što ponekad dovodi do pravnih kolizija. Države ne priznaju kris kao službeni pravni sud, ali mnogi Romi i dalje poštuju njegove odluke više nego one donesene u državnim institucijama.

Roma customary law represents a specific legal system that regulates relations within the Roma community and is based on traditional norms, customs and unwritten rules. Although Roma live in different countries and cultures, their customary law maintains common values and principles that are passed down from generation to generation. This system is not institutionalized in a formal legal sense, but it has a strong influence on the way disputes are resolved, moral order is maintained, and the identity of the Roma community is preserved.

Roma customary law is based on several key principles, such as respect and honor for the individual and family, peacemaking and agreement, responsibility towards the community, and justice through traditional institutions. A key role in Roma customary law is played by older and more respected members of the community, usually men, who are responsible for resolving legal and moral issues. They gather in the Roma court of justice, the kris, a traditional institution that acts as the supreme authority within the community, but which is not formal in the sense of a state legal system. The process is not strictly regulated by written rules, but is based on customs, previous judgments, and moral principles. The decisions of the kris are binding, and failure to comply with them can result in exclusion from the community, which is one of the most severe penalties in Roma customary law. Roma customary law distinguishes between different types of offenses, from minor conflicts to serious violations of norms, and the kris discusses issues such as family conflicts, financial disputes, or crimes against the community. Penalties can range from fines, mandatory compensation, to exclusion from the community.

Nowadays, Roma customary law is subordinated to national legal systems, which sometimes leads to legal collisions. States do not recognize kris as an official legal court, but many Roma still respect its decisions more than those made in state institutions.

O Romano tradicionalno hakaj/čadimos/pravo si specifikano legalno sistemo sevo so regulirni e relacijen ande romane khetanipa thaj fundirni pes upral e tradicionalno norme, tradicije thaj bñramome regulacija. Vi kod so e Roma dñiven ande but veverender thema thaj kulture, oñengero tradicionalno hakaj/pravo/čadimos/ kserel e khetanutne moñaripe/kudipa thaj principon sevo so legaren pes jekhe generacijaer pe avutni. Kodo sistemo naj inditucionalizirimo, pe formalno legalno gindo, numa si ole zoralinifluensa pe kodo ser pharuvena pes e bñshajovipena, kserela pes i etija thaj kserel pes e romane komunitetako identiteta.

O romano tradicionalno hakaj, fundirnel pes upral nekoher kjetune principura, ser so si, pakñh/respekto thaj baripe individueno thaj familjesko, pakñh thaj lañhi vorba, responsabiliteto pe komunitet thaj justicija trujal e tradicionalne institucije. Kjetuni rola pe kodo tradicionalno mromengo hakaj, kseren e phureder thaj respekturna manñen ande komuniteta, majbut murña, seven si buñi te pharuvnen etikane thaj legalno phutipena. Von arakhnen pes pes ande justicijedi krisaripa, vakardno ser krisa, tradicionalno institucija savi si majegoruno autoritet ande komuniteta numa, savi so naj formalno tall e themeski legalno krisa. O prooso naj regulirimo hramome etikasa numa, fundirnela pes upral e tradicije, angleder kerdine krisaribe thaj etikare norme. E krisakere decizije si obligatorne thaj olengeri bñpakñh, šaj te rezultirnel kodolesar so šaj te thuden pes e krisarde avrja katar e romani komuniteta – o majphareder krisaripa ande romano tradicionalno čadipo. O krisaribe šaj te dñal katar pokimo lovenca; kompenzacija vañ e manusa, sa dñi pe paidipe romane komunitetatar.

Pe adadñivaspe, e romano tradicionalno hakaj/čadipo/pravo dñal pala e legalno zakonura so, varikana anela dñi pe kolizija. E thema, na preñdžaren i krisa ser oficijalno krisaribe numa, but Roma, vi dñunder dena pakñh pe romane krisaki decija, buteder ser so kodo keren vañ e themeskere institucija.

